

BOGANMELDELSE

UDGIVELSER

Oxygen – et skuespil om opdagelsen af et grundstof

Anmeldt af Carsten R. Kjaer

Hvem skal have æren? Det spørgsmål er et evigaktuelt og ofte et stridspunkt – inden for den naturvidenskabelige forskning. Selv når man i dag sidder med det store helikopterblik og skuer ud over de store opdagelser i videnskabshistorien, kan det være svært at afgøre, hvem der egentlig gjorde en bestemt opdagelse. Om dette handler skuespillet *Oxygen*, der er skrevet af kemikerne Carl Djerassi og Roald Hoffman, hvoraf sidstnævnte selv kender til det med hæder og ære, idet han modtog nobelprisen i kemi i 1981. Skuespillet er desværre aldrig blevet opført i Danmark (selvom gode kræfter i 2011 forsøgte at rejse penge til netop dette i anledningen af kemiens år). Til gengæld lykkedes det at få finansieret en oversættelse, så skuespillet kunne udkomme i bogform udgivet af Dansk Selskab for Historisk Kemi.

Retro-nobelpriser

Skuespillet er bygget over det simple tankeeksperiment, at nobelkomiteen beslutter sig for at tildele retro-nobelpriser til kemikere, der gjorde store opdagelser før nobelprisen blev indstiftet i 1901. Man følger så diskussionerne i kemikomiteen i Det Kongelige Svenske Videnskabsakademi i 2001, som bestemmer sig for, at opdagelsen af grundstoffet oxygen skal være målet for den første retro-nobelpris, da det om noget markerer startskuddet til "den kemiske revolution". Møderne i komiteen "krydsklipper" så med scener fra et tænkt møde i 1777 mellem de tre potentielle prismodtagere, som kemikomiteen hurtigt skyder sig ind på: franskmændene Antoine Laurent Lavoisier, briterne Joseph Priestly og svenskeren Carl Wilhelm Scheele. De tre herrer er i det tænkte møde sammen med deres hustruer indbudt til at demonstrere deres banebrydende forsøg for den svenske konge – netop med det formål at afgøre "hvem der kom først".

Sagen viser sig selvfølgelig at være speget, hvilket vi dels får oprullet i dialogen mellem de tre historiske personligheder (og deres hustruer) samt i diskussionerne i kemikomiteen, hvor det også viser sig, at der internt blandt medlemmerne er gammelt nag, indbyrdes konkurrence og egne dagsordner. Grundlæggende handler stykket således om erkendelse og videnskabeligt arbejde: Hvad

vil det sige, at komme først med en opdagelse? Hvad er en opdagelse i det hele taget – er det fx vigtigt, at man fuldt ud forstår sin egen opdagelse, hvis man vil hævde sin prioritet? Spørgsmål om etik og forskning, der er evigaktuelle inden for naturvidenskaben.

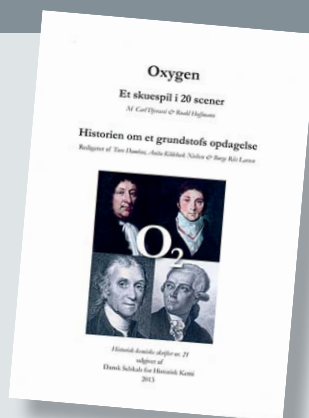
Tankevækkende videnskabsformidling

Nu skal jeg ikke her afsløre, hvordan det hele falder ud. Det afgørende er, om stykket fungerer både fagligt og dramatisk og derved giver et vedkommende indblik i den komplekse erkendelsesproces, der førte frem til opdagelsen af oxygen. På mig virker det absolut som vellykket videnskabsformidling, som jeg tror de fleste uden decideret naturvidenskabsforståelse vil få noget ud af at opleve som teaterstykke (hvilket ikke skulle være helt umuligt, da stykket er oversat til 18 sprog). Et skuespil på bogform er selvfølgelig en noget mindre intens oplevelse end et skuespil, men til gengæld er der nok umiddelbart mere af det faglige, der "siver ind" undervejs.

Udover selve stykket rummer bogen et videnskabshistorisk kapitel af Helge Kragh om opdagelsen af oxygen samt gengivelser af to foredrag, som stykkets forfattere har holdt i anden sammenhæng. Den ene tekst af Carl Djerassi (som lidt uforståeligt i bogen som det eneste afsnit er gengivet på engelsk) giver interessante overvejelser om den genre, man kan kalde "videnskabsteater", mens Roald Hoffmann i den anden tekst reflekterer over *Etiske udfordringer i kemisk forskning*.

Alt i alt kan man således blive en god del klogere på både den spændende historie om grundstoffet oxygen og på, hvad det vil sige at bedrive videnskab ved at læse denne lille bog.

Carl Djerassi & Roald Hoffmann. *Oxygen – et skuespil i 20 scener*. Dansk redaktion: Ture Damhus, Anita Kildebæk Nielsen & Børge Riis Larsen. Dansk Selskab for Historisk Kemi, Nyt Teknisk Forlag 2014. 200 sider, 200,- kr. ■

Det dyrebare

– Historierne om museets største skatte

Bogen indeholder 34 historier om særligt interessante, spektakulære eller værdifulde genstande på Statens Naturhistoriske Museum. Historierne omfatter genstande fra hele verden, der gennem tiden er indsamlet af opdagelsesrejsende og videnskabsfolk. Bogen er dermed også en fortælling om, hvordan naturvidenskaben har udviklet sig i Danmark. Forfatteren er Hanne Strager, der er udstillingschef ved Statens Naturhistoriske Museum. Bogen er skrevet i forbindelse med udstillingen *Det dyrebare* på Zoologisk Museum, men fremstår som et selvstændigt værk.

Hanne Strager: *Det dyrebare – Historierne om museets skatte*. Statens Naturhistoriske Museum, 2014. 237 sider, 249,- kr.

Alt du kan se

Biokemiker Jakob Albrechtsen har begået en bog, der i ord og tegninger introducerer læseren til det nye verdensbillede og den moderne biologi. Han kredser om de gode spørgsmål: Hvem er vi, og hvorfor? Og kan vore hjerner overhovedet kapere det moderne verdensbillede?

Jakob Albrechtsen: *Alt du kan se*. Forlaget Fahrenheit 2014. 88 sider, 169,95 kr.

Ukrudt

Emnet for seneste nummer af *Natur og Museum* vil formentlig virke bekendt for mange, nemlig ukrudt. Ukrudt er en milliard forretning. Der bliver postet millioner af kroner i ukrudtsbekæmpelse i Danmark alene, og ukrudt kan betyde store tab for landbruget. I dette nummer kommer man hele vejen rundt om ukrudt. De gode, de onde og de virkelig trælse – for slet ikke at tale om alt det ukrudt, der er på vej pga. globalisering og klimaændringer.

Anders S. Barfod m.fl.: *Ukrudt*. Natur og Museum, 53. årg. nr. 3, 2014, 36 sider, 60,- kr.